

LATVIJAS PAŠVALDĪBU SAVIENĪBA

Mazā Pils iela 1, Rīga, LV-1050
Tālr. 67226536, fakss 67212241
e-pasts: lps@lps.lv
www.lps.lv

Nod. maks. kods: LV40008020804
Nor. kods LV53UNLA0001001700906
AS "SEB banka"
kods UNLALV2X

Rīga

18.08.2016. Nr. 0720162196/A1384

Uz TAP VSS-721

Labklājības ministrijai

Par likumprojektu "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā"

Latvijas Pašvaldību savienība (LPS) ir izvērtējusi un **nesaskaņo** likumprojektu "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā", jo ir šādas iebildes:

1. Likumprojekta 2. pantā ir paredzēts likuma 65.¹ pantu papildināt ar trešo teikumu šādā redakcijā: "Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai (turpmāk – inspekcija) ir tiesības iesniegt tiesā pieteikumu, lai aizstāvētu bērna tiesības un tiesiskās intereses Administratīvā procesa likuma noteiktajā kārtībā."

Iepazīstoties ar likumprojektu un tā anotāciju, konstatējams, ka anotācijā norādītais pamatojums inspekcijas kompetences paplašināšanai bāriņtiesu uzraudzībā un kontrolē neatbilst likumprojekta 2. pantā ietvertajai redakcijai.

1.1. Likumprojekta anotācijā kā problēma, kuras risināšanai tas izstrādāts, un kā tiesiskā regulējuma mērķis un būtība norādīts, ka, pēc inspekcijas sniegtās informācijas, trešajā daļā bāriņtiesu lietu inspekcija saskaras ar situācijām, kurās bāriņtiesas pieņemtais lēmums ir pretējs bērna labākajām interesēm, taču labvēlīgs administratīvā akta adresātam – piemēram, audžuģimenei. Turpmāk anotācijā, analizējot inspekcijai pieejamos bāriņtiesu tiesiskās kontroles līdzekļus, secināms, ka inspekcijai jāparedz tiesības pārsūdzēt bāriņtiesas lēmumus jautājumos par:

- 1) pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam/vecākiem;
- 2) personas atzīšanu par atbilstošu audžuģimenes pienākumu veikšanai;
- 3) audžuģimenes statusa piešķiršanu;
- 4) personas atzīšanu par adoptētāju;
- 5) viesģimenes statusa piešķiršanu;
- 6) bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Taču likumprojekta 2. pantā pašreizējā redakcijā nav norādes par konkrēto bāriņtiesas lēmumu kategoriju vai visu bāriņtiesas lēmumu pārsūdzēšanu, bet tiek norādīts uz inspekcijas tiesībām iesniegt tiesā pieteikumu, lai aizstāvētu

bērna tiesības un tiesiskās intereses Administratīvā procesa likuma noteiktajā kārtībā vispār, t.i., tiesības iesniegt pieteikumu par jebkuru valsts un/vai pašvaldības institūcijas pieņemto lēmumu, kas skar vai varētu skart bērna intereses.

Norādītais viennozīmīgi uzskatāms par ļoti apjomīgu inspekcijas kompetences paplašināšanu, ka arī var radīt iespēju bērna likumiskajiem pārstāvjiem vērsties inspekcijā ar lūgumu sniegt pieteikumu tiesā bērnu tiesību un interešu nodrošināšanai jebkurā publisko tiesību jautājumā viņu vietā, inspekcijas iesaistīšana vairākas attiecīgās tiesvedībās un personu iesniegumu izvērtēšanā minētā sakarā var negatīvi ietekmēt un pat apgrūtināt inspekcijas uzdevumu izpildi bāriņtiesu darbību tiesiskuma uzraudzības jomā, kas pēc likumprojekta anotācijas arī ir attiecīgo grozījumu mērķis.

1.2. Attiecībā uz likumprojekta anotācijā norādīto par nepieciešamību iesniegt pieteikumu par bāriņtiesas lēmumiem, kuri adresātiem ir labvēlīgi, īpaši par lēmumiem par personas atzīšanu par atbilstošu audžuģimenes pienākumu veikšanai, audžuģimenes statusa piešķiršanu, personas atzīšanu par adoptētāju, viesģimenes statusa piešķiršanu, vēršam uzmanību, ka likumprojekta 2. punktā norādītais priekšlikums, t.i., tiesību piešķiršana inspekcijai iesniegt tiesā pieteikumu, lai aizstāvētu bērna tiesības un tiesiskās intereses Administratīvā procesa likuma noteiktajā kārtībā, nevar tikt attiecināts uz minētajiem bāriņtiesu lēmumiem, jo ar attiecīgo lēmumu pieņemšanu un attiecīgā statusa piešķiršanu personai neviena konkrētā bērna intereses un tiesības netiek skartas, jo tajos nekas netiek nolemts attiecībā uz kādu konkrēto bērnu (neviens bērns nav attiecīgā lēmuma adresāts vai persona, kuras tiesības vai interesēs attiecīgais lēmums varētu skart), bet vienīgi izvērtētas konkrētās personas spējas un īpašības, adoptētāju gadījumā arī vēlmes attiecībā uz adoptējamā bērna vecumu, dzimumu utt.

Bērna intereses un tiesības attiecīgie lēmumi sāk skart vienīgi tad, kad persona sāk izmantot no tiem izrietošās tiesības, t.i., adoptētāju gadījumā izvēlas adoptējamo bērnu un lūdz bāriņtiesu lemt par pirmsadopcijas aprūpes uzsākšanu, audžuģimenes gadījumā – tad, kad bāriņtiesa attiecīgo personu informē par nodomu ievietot tajā konkrēto bērnu (svarīgi, ka normatīvie akti neparedz audžuģimēnēm subjektīvās tiesības prasīt konkrētā bērna ievietošanu audžuģimēnē, tas notiek pēc bāriņtiesas iniciatīvas), viesģimenes statusa gadījumā – tad, kad persona dodas uz aprūpes iestādi un vēlas iepazīties ar bērniem, kas notiek ar aprūpes iestādes vadītāja ziņu un piekrišanu. Taču bāriņtiesas ir saskārušās ar gadījumiem, kad personas pēc attiecīgā statusa iegūšanas vairs nevēršas bāriņtiesā un no lēmumiem izrietošās tiesības neizmanto, kā arī ir gadījumi, kad personu vēlmēm, spējām un īpašībām atbilstošie bērni arī netiek atrasti, tādējādi lēmums netiek izpildīts faktisku iemeslu dēļ.

1.3. Saistībā ar norādīto ir kritiski vērtējams arī likumprojekta anotācijā minētais apgalvojums, ka trešajā daļā bāriņtiesu lietu inspekcija saskaras ar situācijām, kur bāriņtiesas pieņemtais lēmums ir pretējs bērna labākajām interesēm, taču labvēlīgs administratīvā akta adresātam, jo nav saprotams, kā

secinājumu par bērna interesēm var izdarīt gadījumā, kad lēmums nevienam bērnam nav saistošs. Iespējams, anotācijā domāti gadījumi, kad bāriņtiesas lēmums ir acīmredzami prettiesisks, t.i., pieņemts, pārkāpjot tiesību normās norādīto (piem., adoptētāju/audžuģimenes statuss piešķirts personai, kurai ir atņemtas bērna aizgādības tiesības, kura ir sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pret nepilngadīgo) (taču attiecīgie gadījumi viennozīmīgi nevar būt konstatēti katrā trešajā bāriņtiesu lietā), tad viennozīmīgi attiecīgais lēmums ir atceļams, ko var izdarīt arī attiecīgo lēmumu pieņēmusī bāriņtiesa atbilstoši Administratīvā procesa likumā noteiktajam par iestādes iespēju un pienākumu lēmumu atcelt, ja tā konstatē, ka tas ir pieņemts prettiesiski. Tāpat īpašos gadījumos inspekcijai ir iespēja izmantot likumprojekta anotācijā plaši aprakstīto iespēju vērsties prokuratūrā. Papildus likumprojekta anotācijā norādītajam par bērna interesēm neatbilstošu lēmumu skaitu būtu vērtējams apstāklis, cik kopumā bāriņtiesas ir pieņēmušas lēmumus, cik inspekcija ir pārbaudījusi, lai izdarītu attiecīgus secinājumus, un kāds kopumā ir labvēlīgo lēmumu īpatsvars starp bāriņtiesu pieņemtajiem lēmumiem, jo diemžēl bāriņtiesas darbības specifika ir tāda, ka labvēlīgo lēmumu ir krietni mazāk nekā nelabvēlīgo. Tāpat inspekcijas mājaslapā publicētā inspekcijas sagatavotā “Pārskata par bāriņtiesu darbu 2015. gadā” kopsavilkumā norādītā tiesu prakses statistika par pārsūdzētajiem bāriņtiesu lēmumiem apliecina, ka 2015. gadā kopā tika pārsūdzēti 67 visu Latvijas Republikas bāriņtiesu lēmumi un no tiem tiesa ir atcēlusi tikai 5 lēmumus, t.i., tikai ļoti neliela daļa pārsūdzēto lēmumu ir atcelti, kas pierāda, ka bāriņtiesas lēmumi lielākoties ir tiesiski un pamatoti.

Kopumā inspekcijas norāde par bērna interesēm neatbilstošajiem bāriņtiesas lēmumiem ir vērtējama kopsakarā ar Bāriņtiesu likuma 49. pantā noteikto, ka bāriņtiesas lēmumu tiesiskumu var vērtēt vienīgi Administratīvā tiesa.

1.4. Vēršam uzmanību, ka bāriņtiesas lēmumu par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam/vecākiem var pārsūdzēt aizbildnis, audžuģimene vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītājs, t.i., tās personas, kuras pirms attiecīgā lēmuma pieņemšanas rūpējās par bērnu un pārstāvēja viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās, līdz ar to nav pamata uzskatīt, ja lēmums par bērna pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam/vecākiem neatbildīs bērna interesēm, bērna likumiskais pārstāvis uz to nereaģēs un neizmantos savas tiesības attiecīgo lēmumu pārsūdzēt. Bāriņtiesu praksē ir vairāki gadījumi, kad bērna aizbildnis pārsūdzējis bāriņtiesas lēmumu par aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam. Ņemot vērā minēto, nesaskatām nepieciešamību, kā arī samērīgumu inspekcijai iesaistīties attiecīgo kategoriju lietās.

1.5. Ņemot vērā likumprojekta anotācijā norādīto prokuratūras/prokurora tiesības un pienākumus, tai skaitā vērsties tiesā ar pieteikumu nepilngadīgo interešu aizsardzībai, ja ir konstatēta šāda nepieciešamība (t.sk. arī izvērtējot prokuratūrā sniegto citas iestādes informāciju), jo īpaši ņemot vērā prokurora amatam izvirzāmās prasības, tādējādi arī prokurora plašo kompetenci jebkura personu tiesību aizskārums izvērtēšanā, nav saprotams, kāpēc inspekcija

neizmantoja un neizmanto iespēju vērsties prokuratūrā bāriņtiesu pārkāpumu gadījumos, jo īpaši konstatējot bāriņtiesu lēmuma pretiesiskumu, ņemot vērā, ka no likumprojekta anotācijas norādītā par prokuratūras kompetenci ir saprotams, ka likumprojekta norādīto mērķi (bāriņtiesas darbības tiesiskuma papildu uzraudzība) ir iespējams īstenot, arī pastāvot pašreizējam tiesiskajam regulējumam, t.i., inspekcijai vērsties prokuratūrā, kas nodrošinās tiesiski pamatotu apstākļu vērtēšanu un kvalitatīva pieteikuma iesniegšanu tiesā bērna interesēs. Inspekcijas darbinieku kompetences plašināšana un pielīdzināšana prokurora kompetencei nav pamatota, īpaši ņemot vērā atšķirību amatiem izvirzāmajām prasībām, kvalifikāciju, pieredzi un darbības specifiku.

2. No likumprojekta 2. punktā norādītā nav saprotama un likumprojekta anotācijā nav aprakstīta (līdz ar to, likumprojektu izstrādājot, iespējams, nav vērtēta attiecīgas normas īstenošanas/realizēšanas kārtība, piemērošanas process), tādējādi pieļaujot situāciju, ka tā tiks izmantota patvaļīgi, nevienveidīgi un tādējādi kopumā nesasniedzot izvirzīto mērķi.

Piešķirot inspekcijai tiesības pārsūdzēt jebkuru bāriņtiesas pieņemtu lēmumu, nav saprotams, kā inspekcija par šiem lēmumiem uzzinās, jo normatīvie akti neparedz bāriņtiesām pienākumu nosūtīt inspekcijai visus bāriņtiesu pieņemtos lēmumus, jo parasti līdz šim par konkrētām situācijām, kurās inspekcija veic pārbaudi bāriņtiesas rīcības atbilstības bērna labākajām interesēm izvērtēšanai un dod norādījumus bāriņtiesai, inspekcija uzzina no lietā iesaistītām privātpersonām. Vērā ņemams ir apstāklis, ka šobrīd nav izstrādāta likumprojekta 2. panta īstenošanas kārtība, kādā inspekcija nodrošinātu bāriņtiesu pieņemto lēmumu pēcpārbaudi, jo nav skaidrs, pēc kādiem kritērijiem inspekcija izvēlēsies, kuru bāriņtiesu lēmumu atbilstību bērnu interesēm pārbaudīt un kuru ne, kas var novest pie nevienveidīgas attiecīgās normas piemērošanas praksē, ņemot vērā bāriņtiesu pieņemto lēmumu apjomu, ja, piemēram, Rīgas bāriņtiesa vien 2015. gada laikā kopā pieņēmusi 3335 lēmumus, Daugavpils pilsētas bāriņtiesa 2015. gada laikā kopā pieņēmusi 705 lēmumus, bet Liepājas bāriņtiesa – 442 lēmumus. Tāpat nav skaidrs, kas būs noteicošais kritērijs, lai atzītu, ka inspekcijai ir pamats pārsūdzēt bāriņtiesas lēmumu. Nav saskatāms pamats apšaubīt visu bāriņtiesu lēmumu atbilstību bērna interesēm, jo pretējā gadījumā tiek apšaubītas bāriņtiesu amatpersonu spējas vispār pieņemt normatīvajiem aktiem atbilstošus lēmumus, kas nav pamatots, jo īpaši ņemot vērā, ka pēc 2015. gada 3. decembra grozījumiem Bāriņtiesu likuma 10. panta otrajā daļā ir izvirzītas stingrākas prasības, lai persona kļūtu par bāriņtiesas locekli, konkrēti attiecībā uz kandidāta vecuma cenzu, izglītības līmeni un reputāciju, tāpat bāriņtiesu locekļiem tiek organizētas speciālās apmācības. Tāpat ņemams vērā apstāklis, ka atbilstoši Bāriņtiesu likuma 48. panta pirmajā daļā noteiktajam lēmumi bāriņtiesās tiek pieņemti koleģiāli, piedaloties vismaz trim bāriņtiesas locekļiem, turklāt bāriņtiesas pirms lēmuma pieņemšanas uzklasa lietā iesaistītās personas un veic objektīvu izmeklēšanu, pēc savas iniciatīvas vācot pierādījumus lietā. Tādējādi nav konsekventi un tiesiski

pamatoti uzdot bāriņtiesas pieņemtā lēmuma tiesiskuma vērtēšanu vienai personai, kuras kompetencei un amatam izvirzāmo prasību ziņā nav augstāka un pat var nebūt līdzvērtīga Bāriņtiesu likumā bāriņtiesas locekļiem izvirzītajām prasībām.

Papildus ņemams vērā, ka bāriņtiesas praksē ir saskārušās ar gadījumiem, kad administratīvajā tiesvedībā par bāriņtiesas lēmumu atcelšanu administratīvās tiesas vērtējumā inspekcijas pārstāvja kā bērna sevišķā aizbildņa lietā paustais viedoklis tiek uzskatīts par objektīvi nepamatotu un tiesa to neņēma vērā, izspriežot lietu, t.i., inspekcijas pārstāvja viedoklis bija, ka bāriņtiesas lēmums neatbilst bērna interesēm, taču tiesa uzskatīja bāriņtiesas lēmumu par pamatotu. Tāpat praksē ir gadījumi, kad inspekcijas darbinieka kā bērna sevišķā aizbildņa lietā atbilst arī bāriņtiesas lēmumā norādītajam, tomēr tiesa nolemj bāriņtiesas lēmumu atcelt.

Tāpat ņemams vērā apstākļi, ka atbilstoši Ministru kabineta 2005. gada 29. novembra noteikumu nr. 898 "Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums" 3.1. punktam inspekcija var iepazīties ar jebkuru bāriņtiesas lietvedībā esošu lietu, tomēr tai nav tiesību pašai iegūt pierādījumus, tādējādi inspekcijai nav tiesību realizēt objektīvās izmeklēšanas principu. Līdz ar to inspekcija, pārsūdzot bāriņtiesas lēmumu, uz aizdomu pamata par iespējamu bērnu tiesību pārkāpumu, tikai iepazīstoties ar bāriņtiesas lietā esošajiem materiāliem, var paildzināt turpmāku bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu, turklāt nav skaidrs, kādas būs sekas gadījumā, ja tiesa noraidīs inspekcijas pieteikumu par bāriņtiesas lēmuma atcelšanu vai atzīšanu par prettiesisku.

3. Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 5. panta pirmajā daļā un Ministru kabineta 2005. gada 29. novembra noteikumu nr. 898 "Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums" 2.2. punktā noteiktajam inspekcija uzrauga bāriņtiesu darbību bērna un aizgādībā esošas personas tiesību un interešu aizsardzībā un sniedz tām metodisko palīdzību. Nav saprotams, kā inspekcija, izstrādājot metodiskos ieteikumus bāriņtiesām, tajā pašā laikā var iegūt pilnvaras pārsūdzēt bāriņtiesu lēmumus. Šāda situācija ļauj secināt, ka inspekcijas izstrādātā metodika un dotie norādījumi nav pilnīgi, ja bāriņtiesa, vadoties no inspekcijas ieteikumiem, ir pieņēmusi lēmumu, ko pašai inspekcijai ir pamats pārsūdzēt. Tāpat šāda duāla darbība no inspekcijas puses var radīt interešu konflikta situāciju.

4. Administratīvā procesa likuma 85. panta otrajā daļā ir noteikti labvēlīga administratīvā akta atcelšanas pamati, savukārt atbalstot un īstenojot plānotos grozījumus, netiktu ievēroti administratīvā procesa principi, jo situācijā, kad bāriņtiesa ir izdevusi privātpersonai labvēlīgu administratīvo aktu, nepastāvot Administratīvā procesa likuma 85. panta otrajā daļā noteiktajiem attiecīgā lēmuma atcelšanas pamatiem, bet inspekcijai lēmumu pārsūdzot, tiktu pārkāpts Administratīvā procesa likuma 10. pantā noteiktais tiesiskās palāvības princips, bet nav skaidrs, kāds tiesisks pamats var būt šādai rīcībai, jo, personai saņemot labvēlīgu administratīvo aktu no bāriņtiesas, ir pamats secināt, ka konkrētais administratīvais akts ir bijis tiesisks, savukārt

attiecīgā lēmuma pārsūdzēšana, jo īpaši, ja izrādīsies nepamatota, var nopietni apdraudēt gan privātpersonas, gan bērna intereses.

Ņemot vērā minēto uzskatām, ka likumprojekta 2. pants pašreizējā redakcijā nav atbalstāms. Līdz ar to ir kritiski vērtējams tā nepieciešamības pamatojums, nav skaidra grozāmā panta piemērošanas kārtība, ir apšaubāma tā lietderība un attiecīgo grozījumu samērīgums, kā arī kopumā atbilstība Administratīvā procesa likuma būtībai un Bāriņtiesu likumā nostiprinātiem bāriņtiesu darbības un neatkarīgas lēmumu pieņemšanas principiem (Bāriņtiesu likuma 4., 5. un 49. pants), līdz ar to ir nepieciešama izveidojušās situācijas un likumprojekta pamatojuma papildu izvērtēšana, vērtējot statistikas datus un normatīvo regulējumu, kā arī rīkojot diskusijas, t.sk., iespējams, noskaidrojot Administratīvo tiesu pārstāvju viedokļus.

Priekšsēdis

Andris Jaunsleinis

18.08.2016. 13:44

1948

Vineta Reitere, priekšsēža padomniece juridiskajos jautājumos

67508537, 29198629, vineta.reitere@lps.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.